

ДОНЕЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

На правах рукопису

Клішова Олена Валентинівна

**ВЛАСНІСТЬ: ЗМІСТ ТА ТЕНДЕНЦІЇ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Спеціальність 08.01.01 - Політична економія

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ДОНЕЦЬК - 1997

Дисертацією є рукопис

Дисертаційна робота виконана на кафедрі економічної теорії
Донецького державного університету.

Науковий керівник - доктор економічних наук, професор. Заслужений діяч науки і техніки України Крихтін Євген Іванович.

Офіційні опоненти:

- доктор економічних наук, професор Задорожний Григорій Васильович;
- кандидат економічних наук, доцент Рибнікова Галина Іванівна.

Провідна організація: Київський національний університет ім. Т.Г.Шевченка.

Захист відбудеться "4" *серпня* 1997 р. о *15* год. на засіданні вченої ради К. 06.06.05 у Донецькому державному університеті (340002, м.Донецьк, вул.Челюскінців, 198-а, ауд. *302*).

З дисертацією можна ознайомитися у науковій бібліотеці Донецького державного університета (340055, м.Донецьк, вул.Університетська, 24).

Автореферат розісланий "*25*" *квітня* 1997 р.

Відгуки на автореферат у двох примірниках прохання надсилати на адресу: 340055, м.Донецьк, вул.Університетська, 24, вченому секретареві спеціалізованої ради К. 06.06.05

ЛННБ України ім.В.Стефаніка

00753525 (R)

Вчений секретар спеціалізованої
ради, кандидат економічних наук,
доцент *Л. І. Дмитриченко* Л. І. Дмитриченко

Актуальність проблеми. Процеси докорінного перетворення економічної системи України роблять особливо актуальним з'ясування сутності відносин власності, їх генезис, місце і роль різноманітних форм власності у сучасних системах. Теоретична розробка цих питань має особливо важливе значення в умовах докорінних перетворень економічної системи України з метою формування інститутів ринкової економіки.

Особливо зростає значення теоретичного дослідження власності в умовах приватизації, що проводиться, для аналізу сутності і механізму якої виявляється необхідним дослідження структури та адекватного функціонального механізму форм власності, які співіснують у ринкових системах. Тільки з результатів такого аналізу можна зробити практичний висновок про форми, методи, конкретні способи і тимчасові інтервали приватизаційного процесу.

Власність належала до числа категорій, які найбільш активно розроблялись радянською економічною наукою. Багато в чому це визначалось ключовим характером проблеми змісту категорії, що розглядається, її місця і ролі в економічній системі. Разом з тим така пильна увага до власності зумовлювалась значно ступенем ідеологізації її сутності та форм функціональної реалізації.

З початком процесу приватизації державної власності дослідження власності набуває більш конкретного характеру, відображаючи потребу суспільства у розробці теоретичної основи трансформацій економічної системи, що відбуваються. Ці вимоги, які диктуються економічною практикою, реалізують статті Д.Богині, Г.Волинського, А.Гальчинського, В.Лозового, В.Логвиненко, С.Мочерного, П.Несененко, А.Онищенко та інших, присвячені аналізу змісту власності та приватизації. Проте є очевидною недостатня теоретична розробленість категорії власності і, як наслідок, сутності та конкретного механізму приватизації.

Мета дисертаційної роботи полягає у з'ясуванні природи і змісту власності, структури та функціонального механізму конкретних її форм, сучасних напрямків їх трансформацій. У зв'язку з цим виникла необхідність послідовного вирішення таких завдань:

- розробка процедури структурно-функціонального аналізу стосовно до змісту власності;

- з'ясування внутрішньої структури власності і функціонального механізму її реалізації;

- аналіз генезису власності і конкретних її форм, з'ясування змісту категорії форми власності і розгляд структури та функціональної реалізації конкретних форм власності;

- розгляд модифікацій форм власності, їх структури та механізмів їх функціонування на сучасному етапі науково-технічного прогресу;

- розгляд змісту і механізмів здійснення приватизаційних процесів у різноманітних економічних системах; формулювання мети і завдань приватизації, обґрунтування місця і ролі приватизації в інституціональній перебудові економічної системи України;

- обґрунтування необхідних змін механізму приватизації і запропонованої моделі приватизаційного процесу.

Методологічна основа та емпірична база дослідження. Теоретичну і методологічну основу дисертації склали іманентні сучасному неокласичному аналізу закон відносин рідкості економічно цінних благ і принцип використання граничних величин; факторний аналіз виробництва і розподілу створюваного продукту, що виходить з тези про взаємозалежність і взаємозумовленість функціонування факторів виробництва; принцип альтернативності використання будь-яких ресурсів (факторів виробництва) у суспільному відтворюваному процесі. Автор виходить, далі, з принципу технологічного детермінізму,

що розуміється як визначальна детермінуюча роль технічного базису продуктивних сил у відтворюваному процесі; кінцева обумовленість закономірностями розвитку технічного базису як тих протиріч, які формуються в економічній системі як джерела її розвитку, так і механізмів їх розв'язання. Втілюючись в матеріальному субстраті власності - наслідку інноваційно-інвестиційного процесу, технічний базис визначає провідну роль інноваційного інвестування у відтворюваному процесі. Це справедливо як для мікро-, так і для макrorівневих досліджень відтворення.

У процесі дослідження автор спирався на аналіз робіт класиків економічної теорії - Дж.Гелбрейта, Ф.Енгельса, В.І.Леніна, К.Маркса, А.Маршалла, К.Менгера, Д.С.Мілля, А.Сен-Сімона,, М.І.Туган-Барановського, Й.Шумпетера, Ф.Хайєка, Е.Хансена та інших. Широко використана філософська література - роботи В.Афанасьєва, В.Авер'янова, М.Сетрова, А.Шептуліна, Е.Юдіна та інших. Базою дослідження стали роботи сучасних зарубіжних економістів - Р.Барра, М.Блауга, А.Бігазе, С.Бодінгтона, В.Бруса, П.Дракера, А.Горца, Р.Самуелса, О.Шика та ін. Початковим матеріалом послужили роботи радянських економістів з проблем власності - М.Васюніна, Е.Ехіна В.Черковця, Т.Харахашьяна та ін. Особливе місце займають роботи сучасних економістів - Ю.Бажала, Д.Богині, А.Бойка, В.Ворони, А.Гальчинського, В.Ємченка, В.Корнієнка, В.Куликова, І.Лазні, П.Лозового, В.Логвиненка, І.Лукінова, С.Мочерного П.Несененко, Ю.Пахомова, А.Покритана, В.Черняка, А.Чухна, Я.Певзнера, В.Попова, В.Радаєва, К.Хубієва та інших. Як емпіричну базу роботи використано матеріали української періодичної преси і статистики.

Наукова новизна і практична цінність роботи. Робота є одним з перших дисертаційних досліджень, виконаних на методологічній основі неокласичного аналізу. Елементи наукової новизни містяться у методологічних постановках при аналізі генезису власності, функціо-

нальної ролі її у виробництві, обґрунтуванні формування структури власності і конкретних її форм з позицій теорії факторів виробництва і принципу граничності в економічному аналізі. Елементи наукової новизни містить, далі, трактування розпорядження як механізму розосередження форм функціональної реалізації власності, що зумовив можливість сучасних модифікацій власності.

Подальший аналіз поставленої проблеми ґрунтується на низці теоретичних положень, що містять елементи наукової новизни:

- обґрунтовано положення про критеріальну роль потреб виробничого накопичення об'єкту власності для затвердження у ході суспільного виробництва специфічної форми власності на цей об'єкт;

- проаналізовано роль соціального фактора у цьому процесі;

- обґрунтовано положення про взаємообумовленість приватного і суспільного начал у будь-якій економічній системі, про початкову роль приватної власності як основи і фундаменту будь-якої підформи суспільної власності. З іншого боку, аргументовано положення про протилежність общинної і суспільної власності. Виходячи з цього, дано докладний аналіз структури конкретних форм власності (поряд з підформами суспільної власності) і похідного від неї механізму функціональної їх реалізації;

- розглянуто вплив перетворення інформації у найбільш значущий фактор виробництва на структурну будову і форми функціональної реалізації приватної та суспільної власності;

- аргументовано формування у сучасних умовах міжрівневого протиріччя виробничого накопичення, що виникає як наслідок розширення державного втручання у відтворені процеси і обмежувальне мікрорівневе інноваційне інвестування на користь макрорівневого;

- обґрунтовано формування феномену поліморфізму суб'єктів власності, що доповнює поліморфізм форм власності у сучасних еко-

номічних системах і відображає потреби інноваційного інвестування на макрорівні;

- обґрунтовано необхідність зміни теоретичної парадигми приватизації і конкретного механізму її здійснення;

- аргументовано необхідність об'єктивно і викривальної процедури для визначення адекватності форми власності господарського об'єкту у ході передбачуваного його роздержавлення. Як таку процедуру обґрунтовано доцільність дисконтування передбачуваних доходів від експлуатації об'єктів, які змінюють форму власності. Запропоновано конкретні показники для обліку у формулі дисконтування у різноманітному часовому проміжку і на різноманітному господарському рівні.

Результати дослідження можуть бути використані у подальшому дослідженні теоретичних та методологічних проблем власності і приватизації; при розробці конкретного механізму і планів приватизації у місцевому і регіональному аспектах; у викладенні курсу основ економічної теорії.

Особистий вклад автора полягає у тому, що ним:

- 1) уточнено сутність положення про взаємозумовленість приватного і суспільного начал та конкретного механізму їх взаємодії у будь-якій економічній системі;

- 2) з цих позицій дано аналіз структури конкретних форм власності і адекватних механізмів функціональної реалізації;

- 3) обґрунтовано положення про сутність і механізми розв'язання міжрівневого протиріччя виробничого накопичення;

- 4) обґрунтовано необхідність перегляду теоретичної парадигми приватизації і запропоновано конкретну її модель;

- 5) визначено необхідність дисконтування як об'єктивно викривальної процедури доцільності, термінів і форм приватизації.

Апробація роботи. Основні теоретичні положення роботи регулярно доповідались на наукових конференціях професорсько-викладацького складу ДонДУ, регіональних і республіканських конференціях.

Основні положення дисертації викладені у публікаціях загальним обсягом в 2,9 др. арк.

Структура роботи. Мета і завдання дослідження визначили структуру дисертації, яка складається з вступу, двох розділів, висновків і списку використаної літератури.

У першому розділі - "Економічний зміст власності" - показано застосування структурно-функціонального аналізу до власності як економічної категорії, що дав змогу висвітлити генезис власності, як формування її структури і адекватних форм функціональної реалізації. Показано генезис, структурну будову і функціонування конкретних форм власності.

У другому розділі - "Шляхи і напрямки трансформації власності у сучасних умовах" - розглядаються сучасні модифікації конкретних форм власності. Показано значення приватизації як засобу інституціональних перегворень економічної системи з метою підвищення ефективності її функціонування. На закінчення робляться теоретичні висновки і узагальнення.

Текстова частина дисертаційного дослідження викладена на _____ сторінках машинописного тексту.

Зміст роботи.

Початковий пункт будь-якого наукового аналізу становить визначення основних методологічних принципів дослідження. Аналіз філософської літератури дав змогу визначити основні поняття струк-

турно-функціонального аналізу і застосувати їх до дослідження категорії власності.

Власність розглядається як виникаюча у ході економічного користування об'єктами монополізації їх, монопольне користування об'єктами. Привласнення об'єктів, вважає автор, набуває соціального характеру з того моменту, коли корисність об'єкта набуває соціальної значимості. Для цього об'єкт повинен володіти певною суспільною корисністю і достатнім ступенем відносної рідкості.

Тільки з приводу таких об'єктів можуть виникати стійкі суспільно-економічні відносини. Монополізація користування подібними об'єктами привласнення, показує автор, дає можливість монопольного привласнення їх корисних властивостей, доходу від їх експлуатації, що і констатує статус власника.

Оскільки об'єкт власності піддається зношуванню у міру його експлуатації або під дією сил природи, то підтримування початкового ступеня його корисності і ліквідності стає найважливішим завданням монопольного користування. Емпірично виявляється, що у міру збільшення корисності об'єкта збільшується і дохід, який одержується у ході його виробничого застосування, отже, зростає соціальна значимість об'єкта. Так формується другий момент, що конституює статус власника: для нього необхідно безперервне накопичення матеріального субстрата власності як обов'язкова умова збереження монополії на користування об'єктом власності. Тому цілком справедливим уявляється вказівка К. Менгера на те, що власність є єдино можливим знаряддям вирішення тих проблем, які нав'язані людському суспільству природою - невідповідність між об'єктом потреб і доступністю благ, що перебувають у розпорядженні суспільства. Таким чином, автор робить висновок про те, що власність народжується з необхідності накопичення і реалізується у ньому. А оскільки в реальності накопичення і користування мають єдиний відтворюва-

ний процес, то останнє є форма реалізації власності. У ньому знаходять вияв взаємопов'язана і взаємодіюча єдність привласницької і відтворюваної функцій власника. У дисертації доводиться, що не користування взагалі, а його певна, вища соціально-економічна форма, у межах якої існують нижчі структурні рівні користування, виступає сутнісним субстратом власності. Тому власність є такою, що впливає з виробничого накопичення соціально-економічною формою монопольного користування суб'єктами соціальними благами (засобами виробництва).

У реальному відтворюваному процесі користування і накопичення утворюють єдине ціле, яке і становить основу економічного привласнення. При цьому, однак, виникає суперечлива єдність: просте користування може бути функцією одного фактора виробництва (найманого робітника), у той час як накопичення є момент, що конститує власника, і прерогатива останнього. Розв'язання протиріччя відбувається через формування певної історичної конкретної форми власності, що підпорядковує обидва процеси єдиному суб'єкту. Отже, констатує автор, якщо власність являє собою монопольне користування, то форма власності є конкретна форма монопольного користування, що визначається станом (ступенем розвитку) факторів виробництва. Суб'єктно-об'єктний (структурний) зміст власності безпосередньо втілює в собі факторну будову виробництва, а зміни і ускладнення останнього у міру розвитку суспільства передаються структурній будові власності, модифікуючи її конкретні форми. Отже, з одного боку, структурна будова власності виростає з умов виробництва, а з другого - опосередковує можливість відтворюваного процесу. Таким чином, характеристику функціонального буття власності необхідно доповнити визначеністю її структури як взаємоположення і взаємозв'язку суб'єктів виробництва.

Форма власності є специфічним способом поєднання у виробничому процесі усіх факторів, задіяних у ньому. Історична її конкретність адекватна ступеню розвитку факторів і об'єктів виробництва, жорстко детермінована створенням об'єктивних умов її формування і розвитку. Адекватною у даних виробничих умовах і при даному рівні розвитку факторів виробництва буде така форма власності, яка створить оптимальний режим виробничого накопичення, забезпечить максимальну результативність користування засобами і умовами виробництва. Тому форми власності є неминуче множинні через розбіжності умов відтворення у різноманітних галузях і регіонах, різних ступінях усупільнення виробництва. Як виходить з вищевикладеного, якщо користування (передусім - монопольне) є вічним, то форма його історично минула. Якщо становлення власності обумовлене необхідністю здійснення виробничого накопичення, то конкретна суспільна форма власності визначена потребами виробничого накопичення у конкретному способі поєднання факторів виробництва. Форма власності повинна відповідати критерію оптимального поєднання наявних факторів і умов виробництва у рамках даної форми і на її основі. Це дає підставу констатувати економічну природу форми власності.

Дана структурно-функціональна характеристика власності доповнюється аналізом категорії розпорядження, тим більше, що остання часто невиправдано, на думку автора, трактується як сутнісний момент власності.

Розпорядження є, як показано, лише невід'ємною ланкою господарського механізму реалізації власності. Це функціональна характеристика останньої, але не особлива форма привласнення на відміну від володіння і користування. Розпорядження має юридичний (вольовий) характер, передбачаючи при цьому, як усілякий юридичний

факт, наявність реального матеріального підґрунтя. Таким виступає відповідний рівень користування об'єктом привласнення.

Розосередженість розпорядження відповідно до рівнів користування набуває, таким чином, найважливішого практичного значення. Розпорядження є іманентний механізм, що забезпечує реальний процес економічного користування об'єктом, що акумулює вольові моменти, які виникають у ході цього процесу.

Уся повнота розпорядження як об'єктом користування, так і виробленим з його допомогою і через нього продуктом виробництва, належить лише монопольному користувачу, який так само монопольно розпоряджається аж до відчуження або знищення об'єктів розпорядження.

Відповідний "поверх розпорядження" надає певний ступінь компетенції для прийняття рішень як обов'язкової умови здійснення процесуючих відносин користування. Статус власника конститується, таким чином, усією повнотою не тільки економічного користування, а й розпорядження об'єктом користування і виробленим при його допомозі продуктом.

Введення категорії розпорядження до аналізу власності дає змогу уточнити зміст функціональної реалізації власності у реальному відтворюваному процесі. Формування вбудованих рівнів користування об'єктом власності (і адекватної останньої повноти розпорядження) у міру розвитку власності створили можливості для розщеплення функцій власності і часткового їх делегування суб'єктами нижчих рівнів користування. Крім того, власник може делегувати частину (або повністю) іманентних функцій найманим менеджерам або представникам державних органів. Розпорядження виконує тут роль механізму розосередження функцій власності, вольового процесу, що опосередковує модифікації реальних привласницьких процесів.

У дисертації обґрунтовано розосередження початкової єдності функцій власника, що відбувається протягом тривалого часу у міру ускладнення суспільного виробництва і активізації ролі держави у функціонуванні і розвитку економічної системи.

У сучасних умовах матеріальною базою соціалізації державного регулювання економіки стає передача розпорядження значною частиною доходу від користування об'єктом власності державним органам. Реалізація принципів прогресивного оподаткування, значні податки на спадщину, інституціоналізація надприбутків приватних корпорацій у так звані робітничі фонди дозволяють говорити про розщеплення функцій привласнення доходу від експлуатації об'єкта між власником і державою. Відбувається розподіл не власності, бо нема втручання держави у її структуру, але розподіл функцій цієї структури, так звана "функціональна соціалізація".

Виходячи з наведеного трактування власності, дисертант досліджує структуру конкретних форм власності. Початковою у цьому аналізі є структура об'єкту власності, що визначається як поєднання статусу монопольного користувача об'єктом об'єкту власності, іманентного об'єкту в цілому; і умовної реалізації статусу власника кожним з членів об'єкту відносно частини об'єкту об'єкту власності.

У міру технічного і технологічного вдосконалення об'єкта власності і факторів виробничого накопичення відбувається поступове розкладання об'єкту власності на ті об'єкти, накопичення яких вже не може здійснюватись досить ефективно у її межах. Тому неминучо стає поступова персоніфікація процесу виробничого накопичення, формування відносин монопольного користування зі складною структурною будовою. Формується, таким чином, приватна власність на протилежну об'єкту як незмірно більш ефективна, яка

відображає потреби виробничого накопичення у новому механізмі з'єднання факторів виробництва.

Формування приватної власності передбачає, як показано, спочатку спрощену структурну будову, коли суб'єкт монопольного і немонопольного користування поєднується в одній особі. Цей стан описаний в літературі як приватна трудова власність. У міру перенакопичення об'єкта власності і ускладнення факторної будови виробництва відбувається формування внутрішніх структурних рівнів приватної власності.

Приватна власність розглядається автором як найефективніша форма власності, оскільки через схильність власника до ризику піддається найбільш частій санації і оновленню речового субстрату на новій технічній основі. Однак стосовно суб'єктів нижчих рівнів користування виявляється недійовим механізм, який гарантує майнову відповідальність і високу зацікавленість у результатах виробництва, адекватні статусу монопольного користування. Тим самим, як показано, дегерніується потреба у таких формах власності, які поєднували б статус монопольного користувача відносно частини об'єкта власності із здійсненням централізованого розпорядження об'єктом власності і накопиченням останнього як єдиного цілого.

На думку дисертанта, суспільна власність виникає тоді, якщо процес накопичення проходить більш ефективно в умовах зміщення відносин монопольного користування на нижчий рівень і витрати єдиного монопольного користувача об'єктом в цілому. Таким чином, головною характерною рисою суспільної власності є існування приватної власності безлічі співвласників об'єкта в цілому у підґрунті її структури. Це визначає взаємообумовленість суспільного і приватного начал у будь-якій економічній системі. Механізм управління суспільною власністю формується через розосередження розпорядження

відповідно до ієрархії структури суспільної власності. У цих умовах стає масовим інститут найманого управляючого, менеджера.

З юридичної точки зору ситуацію, що виникла, можна оцінити, на думку дисертанта, як використання інституту речових прав, які співіснують з правом власності і похідних від останнього.

Суб'єкт управління і розпорядження виступає як юридична особа, наділена правом повного господарського ведення, яке захищається законом в абсолютному порядку, у тому числі і проти самого власника або їх сукупності.

Розгляд структури суспільної власності потребує, вважає дисертант, доповнення через аналіз конкретних її підформ.

Класичний приклад утворення структури суспільної власності дає, як показано, кооперативна власність. Початковою тут є приватна власність на пай (частку) у загальній власності кооперативу. Кооператив, у свою чергу, має пай у власності районної (регіональної) спілки кооперативів, а кожна районна спілка - у пайовому капіталі центральної організації - кооперативної біржі. Така структура обумовлює як сильні, так і слабкі сторони кооперативів. Кооперативна власність обумовлює зацікавленість безпосереднього користування у кінцевому результаті, але визначає разом з тим надмірну консервативність рішень відносно перспектив іноваційного інвестування. Цим обмежена, на думку дисертанта, універсальність кооперативної власності. Остання ефективна там, де процес виробництва відбувається на традиційній технічній основі, без потреби в іноваційному інвестуванні.

Сказане багато в чому відноситься до наступної підформи суспільної власності - колективної власності. Дисертант характеризує особливості її формування через виділення паїв (часток) у коліс єдиному об'єкті приватної або державної власності. Зміщення власника на нижчий структурний рівень, що відбувається, активізує матеріальний його інтерес, що є необхідним в умовах складних техно-

логій, які і роблять можливим і ефективним трансформації форм власності. Це відображає модифікації факторної будови виробництва.

Дисертант докладно характеризує оренду з колективним володінням, оренду з приватним володінням, колективну власність на частковій основі, змішані форми приватно-державно-колективною власності. При цьому робиться висновок про ефективність функціонування таких структур з точки зору виробничого накопичення тільки в умовах чіткого визначення паю (частки) кожного суб'єкта колективної власності, що передбачено ст.23 Закону України про власність. Найменш ефективним виглядає, вважає дисертант, варіант з нероздільним колективним володінням (неподільним фондом) як свого роду ренесанс общинної власності, що знижує активізацію факторів виробництва.

Акціонерна власність розглядається як найгнучкіша підформа суспільної власності, що дає змогу використовувати повною мірою обидва різнонаправлених механізми, які поєднуються нею у своїй внутрішній структурі. У разі виділення власника контрольного пакету акцій з'являється "третій поверх" структури акціонерної власності - приватна або державна власність на контрольний пакет акцій. Акціонерна власність створює найбільш сприятливий режим іноваційного інвестування, даючи змогу залучити практично необмежені матеріальні кошти і централізоване використання їх в інтересах виробничого накопичення. Тому акціонерна власність займає найбільшу нішу серед підформ суспільної власності.

Окремо стоїть, підкреслює дисертант, державна власність, яка не може бути повною мірою віднесена ні до приватної /оскільки не має єдиного монопольного користувача/, ні до суспільної /оскільки відсутня приватна власність у підґрунті її структури/. Державна власність виявляється найбільш близькою за структурою до общинної

У сучасних умовах, як показано у дисертації, мають місце екстернальні обмежувальні тенденції з боку держави стосовно як привласницької, так і відтворюваної функції власника. Останнє виражається у формуванні міжрівневого протиріччя виробничого накопичення, у перерозподілі значних обсягів фінансових ресурсів через механізм оподаткування на користь макrorівневих інвестиційних потенцій. Розв'язання цього протиріччя в інтересах оптимізації виробничого накопичення становить основне завдання державного регулювання економіки і обов'язковою передумовою має порівняльний розрахунок граничної ефективності наявних інвестиційних альтернатив.

Дисертант аналізує, далі, виникнення феномену поліморфізму суб'єктів власності, коли один економічний індивід є одночасно суб'єктом безлічі форм власності. Поліморфізм власників, будучи порівняно недавнім явищем, логічно доповнює поліморфізм форм власності, і, передаючи особливу гнучкість відносинам власності, є інструментом акумуляції фінансових ресурсів в інтересах іноваційного інвестування.

Модифікації державної власності, що аналізуються дисертантом, йдуть по лінії зростання ролі груп організованих інтересів і використання останніми держвласності у своїх цілях, через переплетіння інтересів держaparату з інтересами груп організованих інтересів.

Приватизація оцінюється у дисертації як засіб інституціонального перетворення економічної системи через знайдення монопольного користувача кожною найдрібнішою частиною держвласності, яка роздержавлюється. В широкому сенсі метою приватизації, як і попередньо націоналізації, є, на думку дисертанта, пошук оптимального механізму розв'язання міжрівневого протиріччя накопичення. У постсоціалістичних країнах приватизація спрямована і

на формування поліморфізму форм власності і поліморфізму суб'єктів власності з метою підвищення оптимальності і виробничого накопичення на мікро- і макрорівні.

Дисертант обґрунтовує, далі, необхідність використання об'єктивної процедури для визначення приватизаційних рішень стосовно форми власності об'єкта, що роздержавлюється, термінів, темпів і конкретного механізму приватизації. Викривальною процедурою тут може виявитися процедура дисконтування майбутніх доходів від експлуатації об'єкта в усьому розмаїтті альтернативних ситуацій.

Дисконтування майбутніх доходів підприємства повинно проводитися за усіма можливими формами власності стосовно до об'єкта приватизації. У ході цієї процедури повинна бути з'ясована гранична продуктивність факторів в усьому розмаїтті можливих ситуацій і обрано оптимальний варіант використання приватизаційних можливостей підприємства в інтересах максимізації інноваційних інвестицій. Проведення дисконтування можливих доходів об'єктів приватизації повинно здійснюватись Фондом Державного майна України та його регіональними відділеннями. При цьому процедура дисконтування може бути здійснена у різноманітній часовій перспективі і на різноманітному господарському рівні - місцевому, регіональному, національному.

Початковим моментом дисконтування дисертант вважає мікрорівневе дисконтування, але визначальне кінцеве значення має поетапне агрегування його результатів до рівня національного, оскільки тільки тут можуть бути визначені закладені у формулу дисконтування розміри і напрямки державної підтримки господарських одиниць, що змінюють форми власності.

Стосовно механізму приватизації дисертант однозначно відстоює перспективність лише грошової приватизації. Сертифікатна приватизація виходить з помилкових теоретичних посилань і має як

наслідок придбання державного майна за вкрай заниженими цінами, криміналізацію приватизаційних процесів, зниження інвестиційних потенцій підприємства і катастрофічне падіння обсягів іноваційного інвестування.

Джерелами фінансування приватизаційних процесів повинні стати пільгові державні кредити під бізнес-плани приватизації, що складаються на основі підсумків дисконтування. Кошти для їх фінансового забезпечення можуть бути одержані від продажу земель, майна низки фірм, залучення іноземного й вітчизняного капіталу, що зникає за кордон. Одним з джерел можуть бути цільові кредити МВФ і МБРР під конкретні проекти.

Участь громадян України у приватизаційних процесах, на думку дисертанта, може бути забезпечена через інститут іменних приватизаційних рахунків, на які буде зараховуватись певний процент реального приросту ВВП, що повинно бути передбачене відповідно видатковою статтею держбюджету. У цьому випадку відсутня необхідність його заморожування на довгий строк.

Дисертант відзначає стійкі тенденції фактичної переваги грошової приватизації. Йде спонтанний перерозподіл власності і внутрі колективних підприємств на користь так званих внутрішніх стратегічних інвесторів - адміністрації, верхівки управлінської ієрархії. Тому величезна ніша, що її займає колективна власність у структурі економічної системи України, неминуче скоротиться на користь приватної або акціонерної власності.

Дисертант обґрунтовує величезне значення і конкретні механізми державного регулювання іноваційного накопичення у перехідний період до ринкової економіки.

На закінчення робляться висновки з проведеного дослідження.

Основні висновки та положення дисертаційного дослідження знайшли відображення у публікаціях:

1. Клишова Е.В. О путях и средствах структурной перестройки экономики Украины./ Тези доповідей регіональної конференції "Проблемы и перспективы формирования цивилизованного общества в Украине"./ березень 1995 - Інститут економіки промисловості НАН України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України, Донецький технічний університет, Донецький державний університет - м.Донецьк, березень 1995 - 0,2 д.а. (у співавторстві).

Особистий внесок автора: охарактеризовані пріоритетні напрямки структурної перебудови економіки України у сучасних умовах.

2. Клишова Е.В. О государственном регулировании инвестиционной деятельности предприятий. /Тези доповідей вузівської наукової конференції професорсько-викладацького складу Донецького державного університету: економічні науки. - м.Донецьк, квітень 1995 року.- м.Донецьк, 1995, - 0,2 д.а.

3. Клишова Е.В. Об основных чертах модели экономического развития Украины. / Вчені записки професорсько-викладацького складу обліково-фінансового факультету Донецького державного університету "Экономика и финансы в условиях подготовки реформ народного хозяйства Украины". - Донецьк, ДонДУ, 1995 - 0,3 д.а. (у співавторстві).

Особистий внесок автора: виявлена сутність іноваційної теорії та визначено її застосування до умов України.

4. Клишова Е.В. Об основных направлениях государственного регулирования инновационного процесса в экономике Украины./ Збірник наукових статей професорсько-викладацького складу обліково-фінансового факультету Донецького державного університету "Особенности развития рыночной экономики в переходный период". - Донецьк, ДонДУ, 1996, - 0,3 д.а. (у співавторстві).

Особистий внесок автора: виявлено значення іновачійного інвестування та напрямки його стимулювання у сучасних умовах.

5. Клишова Е.В. Приватизация как средство институциональных преобразований экономической системы Украины./Препринт доповіді Інституту економіки промисловості НАН України. - Донецьк, ІЕП НАН України, 1996,- 1,4 д.а.

6. Клишова Е.В. Теория собственности и повышение эффективности приватизационного процесса"/ у збірнику "Проблемы территориального управления и поддержки предприятий в постприватизационный период". - Інститут економіки промисловості НАН України, Інститут економіко-правових досліджень НАН України. - Донецьк, 1996, 0,3 д.а.

7. Клишова Е.В. Теоретические проблемы приватизации /Тези доповідей вузівської наукової конференції професорсько-викладацького складу Донецького державного університету за підсумками науково-дослідницької роботи: економічні науки. - м.Донецьк, квітень 1997 року.- м.Донецьк, 1997. - 0,2 д.а.

АННОТАЦИЯ

Клишова Е.В. Собственность: содержание и тенденции в современных условиях.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.01.01. - политическая экономия. Донецкий государственный университет. Донецк, 1997.

Диссертация посвящена структурно-функциональному анализу собственности, ее конкретных форм и их модификаций в современных условиях. Приватизация рассматривается как средство институциональных преобразований экономической системы. Предложена формула дисконтирования доходов от эксплуатации объекта собствен-

ности в условиях альтернативных форм собственности как обнаруживающая процедура перспектив приватизации.

ABSTRACT

Property: Substance and Tendencies in the Current Economic Situation.

The science work for getting the degree of Candidate of Economic science for profession 08.01.01. - political economy, Donetsk state University. Donetsk, 1997.

The main concetn of present dissertation is the structural and functional analysis their modification in the current economic situation. The process of privatization is regarded as a means of institutional transformation of the economi system. The discounting of incomes through the exploitation of the object in conditions of alternative forms of property has been proved to be a procedure characterizing the perspectives of privatization.

Ключові слова : власність, форми власності, приватизація , дисконтування.

436102

Ав 37.645
Ав 37.645

Клішова Олена Валентинівна

**ВЛАСНІСТЬ: ЗМІСТ ТА ТЕНДЕНЦІЇ
У СУЧАСНИХ УМОВАХ**

Підписано до друку 17.04.1997р. Формат 60x84/16. Умовн. друк. арк. 1.
Замовлення № 141. Тираж 100 прим.

Донецький державний університет
Лабораторія комп'ютерних технологій
340055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24